

УДК 37.018.51.047

**ПЕДАГОГІКА А.С. МАКАРЕНКА ТА
СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ**

**Ю.З. Колос,
Л.Ф. Пашко,
Л.І. Симоненко
(Полтава)**

У статті розкриваються основні орієнтири та принципи роботи по соціальному захисту дітей та молоді, висвітлюються основні форми організації соціальної роботи, оптимальні види соціальної профілактики. Акцентується увага на впровадженні різних форм соціального захисту дітей та молоді, зокрема, на прикладі міста Комсомольська Полтавської області, де напрацьовано кращий досвід молодіжної політики. Розвивається ідея А.С. Макаренка про необхідність виховання особистості у поєднанні цілей розвитку колективу із завданнями розвитку суспільства.

Ключові слова: виховання, соціальний захист, соціальна дезадаптація, соціальна підтримка, соціальна робота, суспільство, сім'я, самопізнання, самовдосконалення, соціалізація.

В статье раскрываются основные ориентиры и принципы работы по социальной защите детей и молодежи, освещаются основные формы организации социальной работы, оптимальные виды социальной профилактики. Акцентируется внимание на внедрении разных форм социальной защиты детей и молодежи, в частности, на примере города Комсомольска Полтавской области, где наработан наилучший опыт молодежной политики. Развивается идея А.С. Макаренка о необходимости воспитания личности в сочетании целей развития коллектива с задачами развития общества.

Ключевые слова: воспитание, социальная защита, социальная дезадаптация, социальная поддержка, социальная работа, общество, семья, самопознание, самоусовершенствование, социализация.

The article gives the main references and principles of children and youth social defences work, highlights the main forms of social work organization, enumerates optimal kinds of social prevention . The attention is focused on children and youth social defence different forms implementation, in particular, in Komsomolsk of Poltava region the best experience of youth policy is gained. The A . Makarenko ideas concerning the necessity of individual upbringing together with collective development for the society development are being developed.

Key words: upbringing, social defence, social disadaptation, social support, social work, society, family, self- knowledge, self-improvement, socialization.

Соціальна підтримка та соціальний захист дітей та молоді стають ефективнішими тоді, коли активізуються зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на ці процеси. Їх взаємодія потребує творчого використання традиційних та новітніх соціально-педагогічних технологій, які відповідають проблемам, зумовленим історичними надбаннями народу. Концептуальне

їх вирішення базується на педагогічних ідеях, відображених у практичній діяльності такого відомого вітчизняного педагога, як А.С. Макаренко. Антон Семенович Макаренко розумів, що неможливо зводити виховання до індивідуального розвитку особистості, абстрагованого від мети життя певного суспільства, перспектив соціального розвитку. Соціалізація особистості – це суттєва якість, притаманна вихованню.

Фактори, що впливають на формування особистості, залежать від соціальних, економічних, екологічних, інформативних та інших явищ у суспільстві. Завданням соціального захисту є допомога дітям і молоді зорієнтуватись в цих явищах, зрозуміти своє покликання й місце в суспільстві. При цьому повинна бути не пасивна адаптація, а розвиток активного самоствердження, розкриття творчого потенціалу та самореалізації дітей та молоді.

Соціальний захист передбачає право на виживання і розвиток, фізичне й психічне відновлення, реінтеграцію жертв зловживання та експлуатації, самопізнання, самоосмислення, самовдосконалення особистості.

Соціальна дезадаптація зумовлена рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, найважливішим серед яких є відхід держави від проблем дітей і молоді, тобто відсутність достатньої законодавчої основи, насамперед правового захисту, законних основ соціальної, психологічної, медичної підтримки молоді, оскільки наявність окремих законів не дає вагомих результатів через відсутність механізму її реалізації; невдосконаленість системи виховного впливу на особистість; підвищення „рівня тривожності” фактично кожної сім'ї, що пов'язано з нестабільною економічною ситуацією в країні.

В епіцентрі роботи з соціального захисту дітей та молоді пріоритетними виступають норми, що регулюють діяльність суспільства щодо дітей та молоді, які визначають обов'язки останніх відносно держави, сім'ї, суспільства, самих себе; виступають у вигляді ідеалів життєдіяльності молодого покоління; норми-заборони, що коригують взаємовідносини людини із суспільством на різних стадіях: соціальній, міжособовій та особистісній.

Основними принципами роботи з соціального захисту дітей і молоді є пріоритет багатозарових загальнолюдських цінностей, що передбачають погляд на людину в її взаємозв'язках з природою, суспільством, глобальними проблемами, продиктованими особливостями та реаліями ядерного віку, загальнолюдською культурою, а також загальнолюдськими цінностями, що сягають корінням у родинне середовище та фундаментальні основи моральності; поєднання інтересів суспільства й потреб особистості в отриманні соціальних послуг; поєднання допомоги із самопомогою, суть якого – опора на позитивний потенціал особистості та її прагнення сприйняти соціальний вплив; урахування у виховній роботі рівнів фізичного, психічного, соціально-духовного, інтелектуального розвитку дітей і молоді, стимулювання їх активності, розкриття творчої індивідуальності кожного; узгодженість короткотривалих і довготривалих перспектив соціалізації особистості. Це взаємодія заходів державної та особистісної програми фізичного, культурного, освітнього та психічного розвитку; принцип комплексного підходу, тобто

використання широкого спектру прийомів і засобів розв'язання проблем соціалізації кожної особистості державними, громадськими, приватними установами та організаціями; принцип етичності, що відображає характер діяльності, спрямований на обробку інформації та збереження конфіденційності; принцип поваги до особистості і власної точки зору, партнерство і взаємна довіра, що становить основу продуктивної взаємодії у соціальному становленні дітей і молоді.

Основними формами організації соціальної роботи виступають:

- індивідуальна, суть якої полягає у здійсненні соціальної допомоги, соціальних послуг та соціальної реабілітації відповідно до потреб особистості та характеру самих проблем;
- групова, призначення якої – організація соціально значущих ініціатив, участі особистості в соціально спрямованій діяльності громадських об'єднань та організацій;
- соціально значуща діяльність, у тому числі громадський дитячий та молодіжний рух;
- соціальне навчання, що здійснюється у різних типах державних, приватних освітніх закладів і пов'язане з отриманням певного рівня соціальної освіти;
- соціально-психолого-педагогічна та юридична підтримка, призначенням якої є надання професійної допомоги та посередницька діяльність професіоналів із соціальної роботи у розв'язанні різноманітних проблем;
- консультування, у ході якого виявляються й накреслюються основні напрями виходу з проблем, що хвилює особистість;
- науково обґрунтовані і своєчасно застосовані дії держави, соціальних інституцій, у тому числі Центрів соціальних служб для молоді, спеціальних установ, професіоналів та волонтерів, спрямовані на: попередження можливих фізичних, психологічних та соціокультурних колізій у розвитку окремих індивідів і груп ризику; збереження, підтримання і захист нормального рівня життя й здоров'я дітей і молоді; сприяння молодим людям у досягненні поставлених цілей і розкритті внутрішніх потенціалів.

Основними видами та формами соціальної профілактики є:

- організаційно-педагогічні заходи зі створення виховуючого середовища за місцем проживання дітей і молоді;
- залучення різних соціальних інститутів у процес соціалізації дітей і молоді, що передбачає подолання міжвідомчих бар'єрів в організації профілактичної роботи, створення мережі соціальних служб, умов для виявлення соціальних ініціатив, розвитку молодіжного руху та відображення традицій національного виховання (проведення масових свят, конкурсів, спортивних змагань, театралізованих дій тощо);
- організація соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми із сімей групи ризику (індивідуальна і групова робота з батьками й дітьми, ознайомлення різних категорій молоді з інформацією про можливі наслідки асоціальних дій);

- розв’язання проблем зайнятості й працевлаштування неповнолітніх і молоді завдяки створенню робочих місць для цих категорій;
- сприяння різного роду установам освіти, спорту, культури у розгортанні форм організації дозвілля дітей і молоді, спрямованих на відродження української національної культури (Будинки художньої творчості, центри художнього виховання, об’єднання за інтересами, фольклорні свята, конкурси обдарованої молоді, художні виставки, творчі об’єднання і майстерні з декоративно-прикладного мистецтва).

В області вже накопичений значний досвід упровадження різних форм соціального захисту дітей та молоді. Так, наприклад, у місті Комсомольську створено молодіжний депутатський клуб (МДК) – дорадчий орган при міському голові з питань реалізації молодіжної політики. Пізніше було створено об’єднання „Парламент дітей міста Комсомольська”, до якого входять діти шкільного віку. Об’єднанням був створений проект „Парламент партнерський”, в рамках якого члени даної організації активно працюють з молоддю, а також з Будинком захищеної старості селища Дмитрівка. Одним із масштабних проектів МДК стало молодіжне об’єднання „Дитяча рада”, затверджений на сесії міської ради в рамках програми молодіжної політики. На цій же сесії було прийнято рішення про участь міста у всесвітньому проекті „Місто, дружнє до дитини”. Це означає, що вся діяльність міської влади повинна бути направлена на те, щоб життя дітей у цьому місті було комфортним на основі головної з тез: „Аморально приймати рішення, які стосуються інтересів дітей, без участі останніх”.

Комсомольськ – молодіжна столиця Європи. Це стало можливим завдяки Міжнародним молодіжним муніципальним слуханням, що проводилися у місті. Із досвідом впровадження молодіжної політики в Комсомольську ознайомлювалися гості з країн Європи, Сполучених Штатів Америки, а також представники країн дальнього і ближнього зарубіжжя. Ці форуми міжнародного рівня привернули увагу не лише молодіжній спільноті, а й дипломатичних кіл. Обговорювалися проблеми в регіонах країн-учасниць та способи їх вирішення. На слуханнях підіймалися питання втілення в життя Європейської молодіжної Конституції Європейської Хартії про участь молоді в громадському житті на місцевому рівні. Активно діє Координаційна рада, члени якої займаються проблемами молодіжної політики в регіоні. В процесі роботи педагогів, батьків та громадськості реалізуються такі вимоги:

- визнання самоцінності молодої людини, дитини як неповторної особистості;
- глибоку віру у творчі сили і потенційні можливості дитини;
- доброзичливе, уважне ставлення до дитини, справжній, а не показний інтерес до неї, до її проблем;
- повагу до власної думки учня, до його самостійних висновків, пропозицій, навіть до критичних зауважень щодо окремих дій і вчинків.

Приведені в статті орієнтири соціального захисту дітей та молоді не вичерпують усіх форм та можливостей в їх організації. Ця робота матиме бажані результати завдяки самовідданій просвітницькій діяльності працівників освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. До питання розробки модульних програм підготовки соціальних педагогів (бакалаврський та магістерський рівень). – К., 2000.
2. Олефір Дар'я. Молодіжна політика у м. Комсомольську // Сучасна роль батьківської громадськості і учнівського самоврядування в державно-громадській моделі управління освітою. Матеріали Другого обласного форуму батьківської громадськості та учнівського самоврядування. – Полтава, 2007.
3. Пашко Л.Ф., Миронович Ю.З., Окса М.М. Пріоритетні орієнтири роботи щодо соціального захисту дітей та молоді // Витоки. Альманах української асоціації Антона Макаренка. Збірник науково-педагогічних і літературно-публіцистичних матеріалів. – Полтава, 2003.
4. Социальное образование в Украине (рабочие материалы семинаров). – Апрель 1999. – К., 2000.

УДК-371.4

СИСТЕМА ВИХОВНОГО ВПЛИВУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А.С. МАКАРЕНКА

Г.В.Кухарук
(Харків)

Стаття присвячена дослідженню пріоритетних ідей виховного впливу в спадщині А.С. Макаренка. Аналізується система виховання для вдосконалення особистості на основі його педагогічних творів. Доводиться практична цінність його виховної діяльності.

Ключові слова: виховання, гуманістична спрямованість, колективне виховання, особистість, досвід А.С. Макаренка.

Статья посвящена исследованию приоритетных идей воспитательного влияния в наследии А.С. Макаренко. Анализируется система воспитания для усовершенствования личности на основе его педагогических произведений. Доказывается практическая ценность его воспитательной деятельности.

Ключевые слова: воспитание, гуманистическая направленность, коллективное воспитание, личность, опыт А.С. Макаренко.

This article is devoted to the research of the main ideas of the educational influence in A.S. Makarenko's inheritance. The educational system for improving a person on the basis of his pedagogical works is analyzed. The practical value of his educational activity is improved.

Антон Семенович Макаренко – невичерпне джерело педагогічного натхнення. Інтерес до нього з часом поступово зростає. Особливий інтерес до спадщини Антона Семеновича проявляють зараз педагоги Німеччини, Японії, Сполучених Штатів та багатьох інших країн. За матеріалами педагогічної практики А.С. Макаренка написано багато монографій, захищено чимало дисертацій. Більшість дослідників його спадщини та педагогі-